

FINANSOWANIE DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

Patrycja Kokot-Stępień

Politechnika Częstochowska
Wydział Zarządzania

Streszczenie: W obecnych realiach rynkowych warunkiem rozwoju przedsiębiorstw jest nieustanna poprawa efektywności ich działania oraz wzrost konkurencyjności, do czego dążyć należy w oparciu o wiedzę i innowacje. Innowacyjność przedsiębiorstw obejmuje tworzenie nowych koncepcji, prace badawczo-rozwojowe, ale przede wszystkim polega na wdrożeniu nowego bądź istotnie ulepszanego produktu lub usługi, procesu, nowej metody organizacyjnej czy marketingowej. Inwestowanie w nowości, któremu towarzyszy podwyższony poziom ryzyka oraz zwiększone zapotrzebowanie na kapitał, jest jednym z głównych wyzwań współczesnych przedsiębiorców. Zapewnienie odpowiednich zasobów, przede wszystkim finansowych, stanowi niezbędny element umożliwiający rozwój jednostki gospodarczej. Celem artykułu jest przedstawienie problematyki dotyczącej finansowania procesów innowacyjnych przedsiębiorstw oraz analiza nakładów i źródeł finansowania innowacji w Polsce w latach 2010-2014.

Słowa kluczowe: innowacje, działalność innowacyjna, finansowanie innowacji

DOI: 10.17512/znpcz.2016.4.1.02

Wprowadzenie

Innowację w przedsiębiorstwie stanowi każda uzasadniona, korzystna zmiana w dowolnym obszarze jego funkcjonowania, która powstała w przedsiębiorstwie lub jego otoczeniu (Krawczyk-Sokołowska 2014). Działalność innowacyjna przedsiębiorstw obejmująca liczne działania o charakterze badawczym, technicznym, finansowym, handlowym oraz organizacyjnym ukierunkowane na opracowanie lub wdrożenie nowych bądź znacząco ulepszonych produktów i procesów (OECD 2005, s. 18) związana jest z ponoszeniem określonych nakładów finansowych. Decyzję o realizacji przedsięwzięcia innowacyjnego powinno poprzedzać przeprowadzenie szeregu analiz, w tym dotyczących poziomu nakładów inwestycyjnych związanych z jego wdrożeniem. Wysokość środków finansowych na innowacje zależy w znacznym stopniu od typu działalności jednostki gospodarczej, specyfiki branży, w której funkcjonuje, możliwości finansowych przedsiębiorstwa oraz dostępu do konkretnych źródeł finansowania. Finansowe potrzeby przedsiębiorstw wdrażających innowacje ulegają zmianie, co wynika między innymi z okresu funkcjonowania przedsiębiorstwa, kosztów dotyczących rozwoju nowego produktu bądź etapu procesu innowacyjnego, którego finansowanie dotyczy. W artykule przybliżono dostępne formy finansowania w poszczególnych etapach przedsięwzięcia innowacyjnego, a także przeanalizowano działalność innowacyjną przedsiębiorstw w Polsce w latach 2010-2014 ze szczególnym uwzględnieniem źródeł jej finansowania.

Istota działalności innowacyjnej przedsiębiorstw

Innowacyjność to zdolność permanentnego poszukiwania oraz stosowania w praktyce zarówno nowych zamierzeń, idei i wynalazków, jak również wyników badań oraz efektów prac rozwojowych (Duraj, Papiernik-Wojdera 2010, s. 61). Innowacja powstaje w następstwie licznych działań i decyzji podejmowanych przez przedsiębiorców, których efektem jest utworzenie nowej funkcji produkcji¹. Podłożem innowacji są wszelkie zmiany techniczne, organizacyjne, a także społeczne, z kolei za najważniejszą cechę innowacji należy uznać jej nieciągłość (Nowakowska 2011, s. 82). Trzeba przy tym podkreślić, że innowacje nie muszą stanowić nowości dla rynku, na którym działa podmiot gospodarczy, muszą jednak być nowością co najmniej dla samego przedsiębiorstwa.

Istnieje wiele kryteriów klasyfikacji innowacji², niemniej jednak za podstawowy należy uznać podział innowacji na technologiczne, a w nich innowacje produktowe i procesowe oraz nietechnologiczne, czyli innowacje organizacyjne i marketingowe.

Rysunek 1. Główne typy innowacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (OECD 2005, s. 16; Matusiak 2011, s. 106-111)

¹ Innowacyjność obejmuje także ulepszenie i rozbudowę istniejących technologii produkcyjnych, usługowych i eksploatacyjnych (szerzej na temat innowacyjności zob. m.in.: Janasz, Kozioł-Nadolna 2011).

² W ostatnim czasie dużego znaczenia nabiera nowy typ innowacji – innowacje odwrócone, czyli opracowywane na rynkach wschodzących i wprowadzane na rynki krajów rozwiniętych. Problematyce innowacji odwróconych poświęcono m.in. publikację (Ostraszewska, Tylec 2015, s. 57-74).

Źródła finansowania przedsięwzięć innowacyjnych

Zasoby finansowe związane z realizacją inwestycji o charakterze innowacyjnym można pozyskiwać z różnorodnych źródeł, co oznacza konieczność posługiwania się określonymi instrumentami, by ich wybór był najbardziej racjonalny i umożliwił podjęcie decyzji o realizacji przedsięwzięcia (szerzej na temat źródeł finansowania działalności rozwojowej przedsiębiorstwa zob. m.in.: Kokot-Stępień 2015, s. 159-171). Możliwość pozyskania, a także poziom niezbędnych środków i źródeł finansowania są zależne od wielkości przedsiębiorstwa, formy jego własności, sytuacji w otoczeniu zewnętrznym podmiotu, ale przede wszystkim od realizowanego przedsięwzięcia innowacyjnego.

Najogólniej źródła finansowania działalności innowacyjnej można podzielić na dwie grupy. Pierwsza obejmuje źródła pochodzące z różnych instytucji funkcjonujących w otoczeniu jednostki, natomiast druga związana jest z dokapitalizowaniem podmiotu gospodarczego bez konieczności zwrotu środków pieniężnych. Poza tymi grupami występują różne mechanizmy, które łączą wskazane cechy lub wspomagają proces pozyskiwania źródeł finansowania przedsięwzięć innowacyjnych (Pietras, Głodek 2011, s. 21). Jednakże sposoby pozyskania środków finansowych na działalność rozwojową można dzielić według wielu innych kryteriów (Tabela 1).

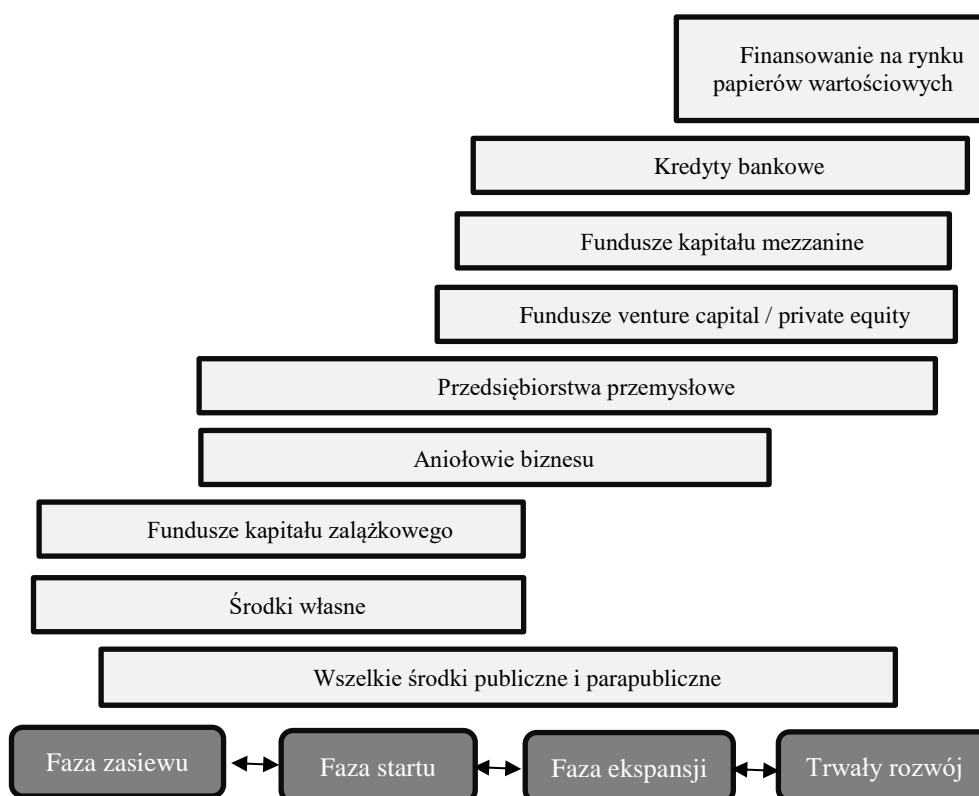
Tabela 1. Rodzaje metod finansowania innowacji ze względu na przyjęte kryterium

Kryterium	Podział	Przykłady metod finansowania
<i>Własność</i>	publiczne	dofinansowanie
	prywatne	pożyczki, kredyty, venture capital
<i>Zaangażowanie</i>	bezpośrednie	kapitał własny, kredyt, poręczenie
	pośrednie	parki technologiczne, inkubatory przedsiębiorczości
<i>Źródła finansowania</i>	kapitał własny	udziały właścicieli, reinwestowane zyski, venture capital
	kapitał obcy	pożyczka, kredyt, leasing, bony komercyjne, obligacje, faktoring, forfaiting, franchising

Źródło: (Sosnowska i in. 2003, s. 84)

Możliwość wykorzystania danej formy finansowania zależy od fazy rozwoju projektu innowacyjnego oraz rozwoju przedsiębiorstwa. Można wśród nich wskazać etap zasiewu, startu, ekspansji oraz rozwoju (*Rysunek 2*). Na początku – gdy projekt jest na wczesnym etapie ewolucji – ze względu na stosunkowo małą wartość inwestycji obciążonej jednak dużym ryzykiem, a także z uwagi na brak dostatecznego doświadczenia wykorzystywane są środki własne firmy, oszczędności właściciela powiększone o ewentualne pożyczki od krewnych i znajomych. Na dalszym poziomie zaawansowania przedsiębiorcy mogą próbować pozyskać środki od nieformalnych inwestorów indywidualnych, przede wszystkim aniołów biznesu. W przypadku projektu wdrożonego opartego na nowych rozwiązaniach technicznych potencjalnymi dawcami kapitału mogą być również przedsiębiorstwa przemysłowe. Banki, które z reguły zachowują dużą ostrożność przy finansowaniu ry-

zykowych projektów innowacyjnych, udzielają kredytów dopiero w fazie ich istotnego zaawansowania. Na etapie ekspansji, kiedy kredyty są osiągalne, ale ich kwoty niewystarczające, istnieje możliwość skorzystania z funduszy venture capital oraz instrumentów hybrydowych typu mezzanine. Dla projektów wdrożonych i wysoce zaawansowanych dostępne są również instrumenty rynku kapitałowego. Ponadto na różnych etapach działalności możliwy jest dostęp do wszelkich środków publicznych i parapublicznych, ukierunkowanych przede wszystkim na wspieranie procesów innowacyjnych firm sektora MŚP. Ze względu na trudności występujące przy ocenie wartości projektu innowacyjnego, długiego okresu zwrotu z wdrożonej inwestycji, której towarzyszy wysokie ryzyko, największe problemy w zdobyciu finansowania ze źródeł zewnętrznych pojawiają się we wczesnych fazach określonego przedsięwzięcia.

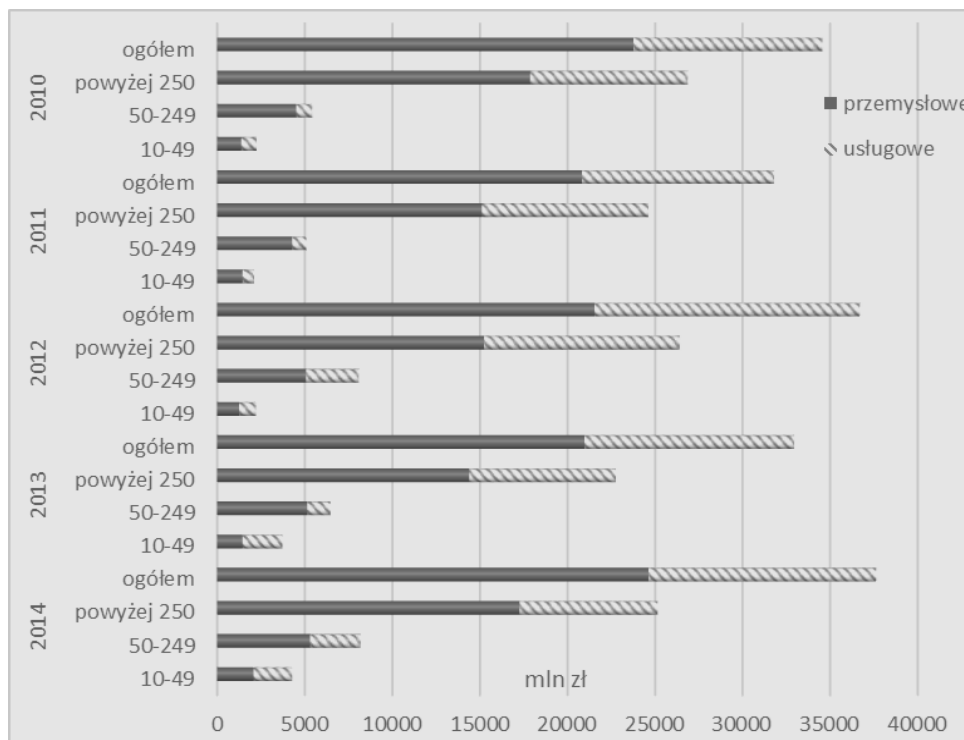

Rysunek 2. Dostępność źródeł finansowania w poszczególnych fazach rozwoju projektu innowacyjnego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Głodek, Gołębiowski 2006, s. 11; Pełka 2007, s. 10)

Nakłady na innowacje w Polsce w latach 2010-2014

W Polsce poziom nakładów na innowacje nie jest wysoki. Uwzględniając wszystkie lata okresu badawczego, zauważyć można, iż ich wartość zwiększyła się nieznacznie, bo tylko o 3 mld zł, co oznaczało wzrost o niecałe 9% w roku ostatnim w stosunku do pierwszego objętego analizą.

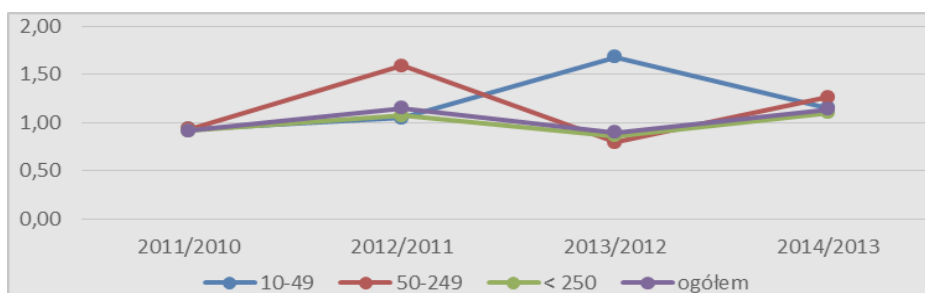
Rysunek 3. Nakłady na innowacje w Polsce w latach 2010-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zdecydowana większość nakładów na działalność innowacyjną została poniesiona przez przedsiębiorstwa przemysłowe. Ich udział w łącznych nakładach na innowacje wahał się od 59% w roku 2012 do 69% w roku 2010, a w pozostałych latach wynosił 65%. Wynika to niewątpliwie z tego, iż ta grupa podmiotów znacznie częściej wdraża zdecydowanie bardziej kapitałochłonne innowacje produktowe czy procesowe. Przedsiębiorstwa usługowe, których nakłady wynosiły od niespełna 11 do ponad 15 mld zł (co stanowiło około 35% ogółu wydatków poniesionych na innowacje), zainteresowane są przede wszystkim innowacjami organizacyjnymi czy marketingowymi, na realizację których ponoszone są nakłady na znacznie niższym poziomie. Ponadto w całym okresie badawczym dominowały nakłady na działalność innowacyjną w podmiotach sektora prywatnego, których udział wynosił ponad 80% (w roku 2013 nawet 86%), przy czym dominacja ta była szczególnie widoczna w przypadku przedsiębiorstw przemysłowych.

Uwzględniając natomiast wielkość przedsiębiorstw, zdecydowanie najwyższe nakłady inwestycyjne poniesione na działalność innowacyjną przypadły na duże jednostki gospodarcze. Dominujące znaczenie korporacji wynika głównie z tego, że ze względu na duże zasoby własne przedsiębiorstwa te mają do dyspozycji znacznie większe środki, a także posiadają zdecydowanie większą skłonność do podejmowania ryzyka niż mniejsze podmioty gospodarcze. Niemniej jednak w latach objętych analizą poziom wydatków na innowacje zmalał w tej grupie przedsiębiorstw z 26,9 w 2010 roku do 25,1 mld zł w ostatnim badanym roku. Sytuacja kształtowała się zupełnie odmiennie w podmiotach sektora MŚP. W małych przedsiębiorstwach nakłady na innowacje w roku 2014 w stosunku do 2010 zwiększyły się o 90% (z 2248 do 4282 mln zł), natomiast w średnich wzrosły z kwoty 5431 do 8192 mln zł, zwiększyły się zatem o połowę.

Niemniej jednak przewaga dużych przedsiębiorstw jest bardzo duża. Ich udział w ogóle nakładów na działalność innowacyjną mimo systematycznego spadku wynosił w 2014 roku aż 67%. Na zdecydowanie niższe nakłady na działalność innowacyjną w podmiotach sektora MŚP wpływa przede wszystkim specyfika ich funkcjonowania oraz znaczne ograniczenia finansowe przy jednoczesnym braku dostępu do wybranych źródeł finansowania. Należy jednak podkreślić nieustanny wzrost udziału nakładów na innowacje małych i średnich przedsiębiorstw, który w analizowanym okresie wynosił od 23% w pierwszym do 33% w ostatnim roku objętym badaniem. Oczywiście w sektorze MŚP dominowały nakłady przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 50 pracowników, jednak optymizmem może napawać fakt prawie dwukrotnego wzrostu nakładów na działalność innowacyjną w małych podmiotach gospodarczych. Jest to szczególnie istotne w dobie coraz większego znaczenia realizacji przedsięwzięć innowacyjnych w kreowaniu pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa na rynku.

Rysunek 4. Dynamika nakładów na działalność innowacyjną w latach 2010-2014

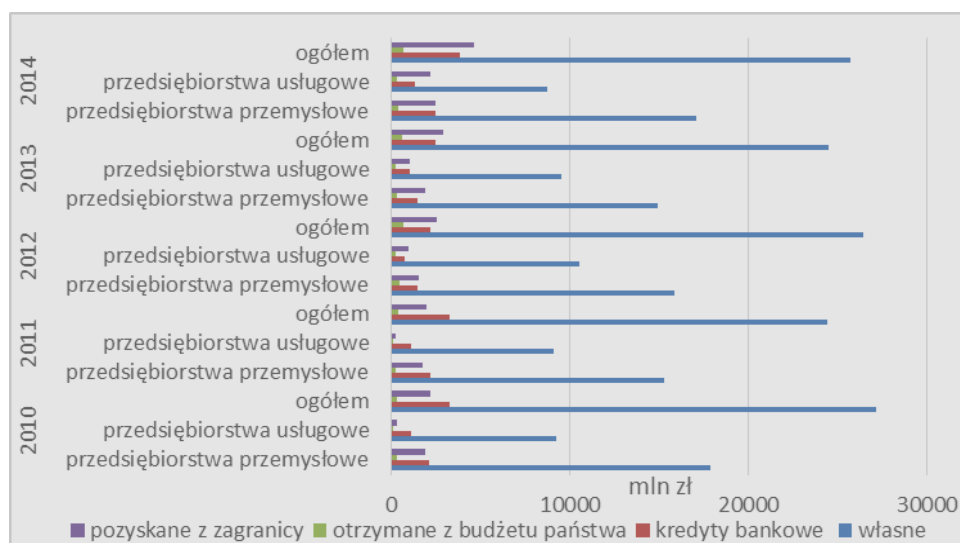
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Biorąc pod uwagę poszczególne lata okresu badawczego, można było dostrzec dwukrotny spadek nakładów na działalność innowacyjną dla ogółu przedsiębiorstw, tj. w roku 2011 i 2013. Warto jednak dodać, że w roku 2011 w przypadku przedsiębiorstw usługowych odnotowano niewielki, bo 2-procentowy wzrost, ale przy aż 12-procentowym spadku nakładów w przedsiębiorstwach przemysłowych łączne nakłady na działalność innowacyjną w roku tym spadły o 8%. Podobnie

w roku 2013 w odniesieniu do małych podmiotów gospodarczych obserwowany był wysoki, bo prawie 70-procentowy wzrost nakładów na innowacje. Jednak biorąc pod uwagę wszystkie przedsiębiorstwa, zwiększenie nakładów o 1,5 mld zł w stosunku do roku 2012, przy jednoczesnym spadku nakładów w grupie średnich i dużych podmiotów gospodarczych (odpowiednio o 20% i 14%), spowodowało, że w 2013 spadek łącznych nakładów na działalność innowacyjną w Polsce był największy i wyniósł aż 10%.

Finansowanie działalności innowacyjnej w Polsce w latach 2010-2014

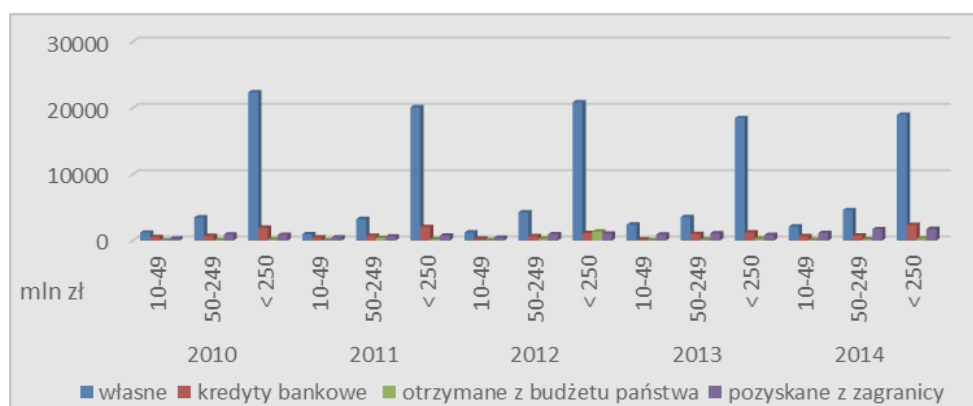
Głównym źródłem finansowania działalności innowacyjnej w Polsce są środki własne, których znacząca przewaga związana jest z często ograniczonym dostępem do zewnętrznych źródeł finansowania i wysokim kosztem ich pozyskania, a także ze względnie niewielką skłonnością przedsiębiorców do podejmowania ryzyka.

Rysunek 5. Źródła finansowania nakładów innowacyjnych w Polsce w latach 2010-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2010-2014 na działalność innowacyjną przeznaczono ponad 128 mld zł środków własnych, przy czym w 2010 roku środki finansowe z tego źródła wyniosły 27,1 mld zł, a w ostatnim – 25,7 mld zł. Mimo spadku udziału własne zasoby finansowe dominowały podczas realizacji przedsięwzięć innowacyjnych. Przedsiębiorstwa przemysłowe, czyli te, które na działalność innowacyjną przeznaczały największe kwoty, korzystały ze środków własnych w przedziale od 76% w 2014 roku do 82% dwa lata wcześniej. Łącznie na innowacje przeznaczyły 81 mld zł środków własnych. Natomiast podmioty z sektora usług wykorzystywały ponad 47 mld zł własnych zasobów finansowych na wdrożenie innowacji, przy czym w dwóch pierwszych latach korzystały z kapitału własnego w 86%, a w 2014 już tylko w 70%, co odzwierciedlało istotny spadek udziału tego źródła w finansowaniu innowacji.

Rysunek 6. Źródła finansowania innowacji według klas wielkości przedsiębiorstw

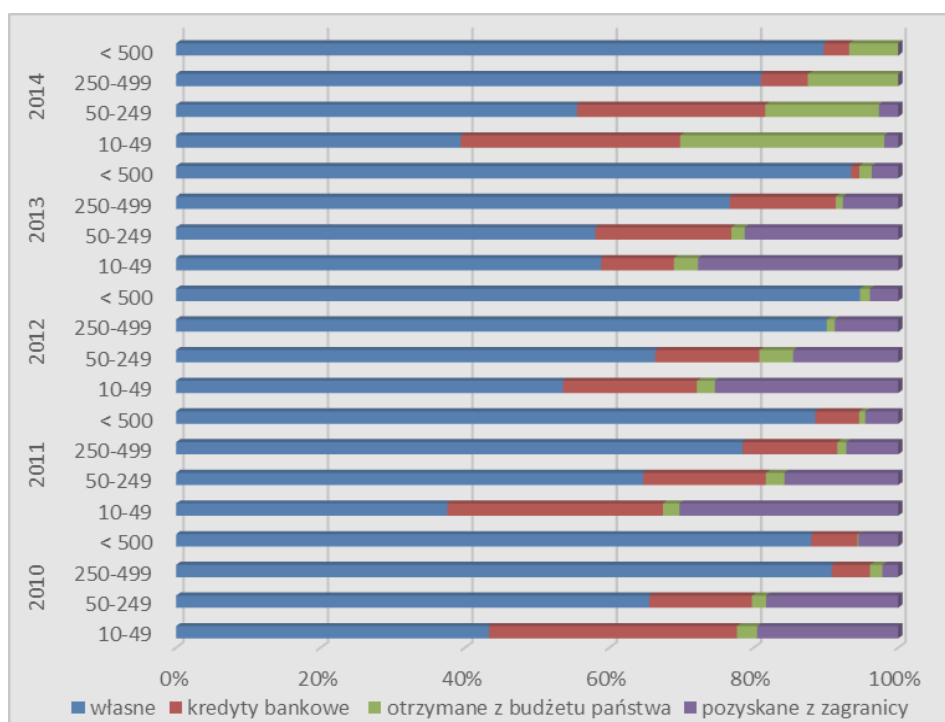
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Malejący udział środków własnych w finansowaniu nakładów na innowacje kompensowano kredytami bankowymi oraz dotacjami unijnymi. Kredyty bankowe stanowiły od 6% w roku 2012 do maksymalnie 11% w 2011 i 2014 roku. Mimo wzrostu udziału środków pochodzących z kredytów w dwóch ostatnich latach analizowanego okresu ich wykorzystanie było nadal mniejsze niż dotacji unijnych. Wzrost znaczenia środków publicznych wynikał z faktu, że szereg funduszy strukturalnych na rozwój przedsiębiorstw powiązany był z procesem innowacyjnym. Realizacja przedsięwzięć w ramach regionalnych programów operacyjnych, a także Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (oraz innych wspierających działalność innowacyjną, np. POKL, POIS) umożliwiła przedsiębiorstwom dostęp do środków z budżetu Unii Europejskiej, przez co zwiększył się udział środków unijnych w ogóle źródeł finansowania działalności innowacyjnej. Znaczenie bezwrotnej³ pomocy finansowej z zagranicy wzrosło zatem niemal dwukrotnie. Udział środków budżetowych był zdecydowanie najmniejszy, bowiem oscylował w granicach 1-2%. Należy dodać, że przedsiębiorstwa w znikomym stopniu korzystają z innych form finansowania. Marginalne znaczenie mają środki pochodzące z funduszy kapitału ryzyka, których udział jest prawie niewidoczny. Venture capital, czyli z reguły prywatne fundusze przeznaczone na finansowanie przedsięwzięć innowacyjnych w krajach wysoko rozwiniętych, są istotną alternatywą dla zewnętrznych źródeł finansowania, szczególnie dla kredytów bankowych.

Bez względu na wielkość przedsiębiorstwa niezmiennie dominującym źródłem finansowania działalności innowacyjnej były i są środki własne. W małych podmiotach gospodarczych wykorzystanie tego źródła wzrosło o 74% w roku 2014 w stosunku do pierwszego objętego badaniem (z 1,2 do 2,1 mld zł), co wynikało przede wszystkim z podwojenia nakładów na działalność innowacyjną. Natomiast

³ Należy przy tym pamiętać, że na realizację projektu przedsiębiorstwa nie otrzymują do rozdysponowania pełnej kwoty; wsparcie przekazywane jest w formie zaliczek lub refundacji poniesionych przez jednostkę kosztów. Starając się o dofinansowanie, należy zatem zabezpieczyć środki umożliwiające poniesienie wydatków, które zostaną później zrefundowane.

w dużych przedsiębiorstwach widoczne było zmniejszenie wykorzystania środków własnych w finansowaniu innowacji (spadek o 15% z 22,4 mld zł w roku 2010 do 19 mld zł w 2014), przy czym związane to było przede wszystkim ze zmniejszeniem kwoty środków własnych w przedsiębiorstwach usługowych. W małych podmiotach gospodarczych przez pierwsze cztery lata systematycznie malała kwota kredytów wykorzystanych w związku z realizacją projektów innowacyjnych. W roku 2013 w stosunku do 2010 zmniejszyła się ona aż o 65%, jednakże w roku ostatnim nastąpiło zupełne odwrócenie trendu i aż 4-krotny wzrost wartości tego źródła w finansowaniu innowacji. W średnich przedsiębiorstwach poziom kredytów kształtował się na względnie stałym poziomie oscylującym wokół 700 mln zł (wyjątek to rok 2013, w którym kwota środków pozyskanych z banków przekroczyła nieco 1 mld zł). W dużych podmiotach gospodarczych sytuacja była zbliżona do tej obserwowanej w przypadku małych przedsiębiorstw i ostatecznie poziom kredytów zwiększył się o 26%, z 1,9 mld zł w roku 2010 do 2,4 mld zł w roku ostatnim. W całym okresie badawczym największy wzrost dotyczył kwoty środków pozyskanych z zagranicy w formie bezzwrotnej. W małych podmiotach gospodarczych ich poziom zwiększył się prawie 3,5-krotnie, w średnich o 90%, a w dużych o 95%. Wzrost ten był przede wszystkim rezultatem realizacji projektów innowacyjnych dotowanych w ramach programów operacyjnych.

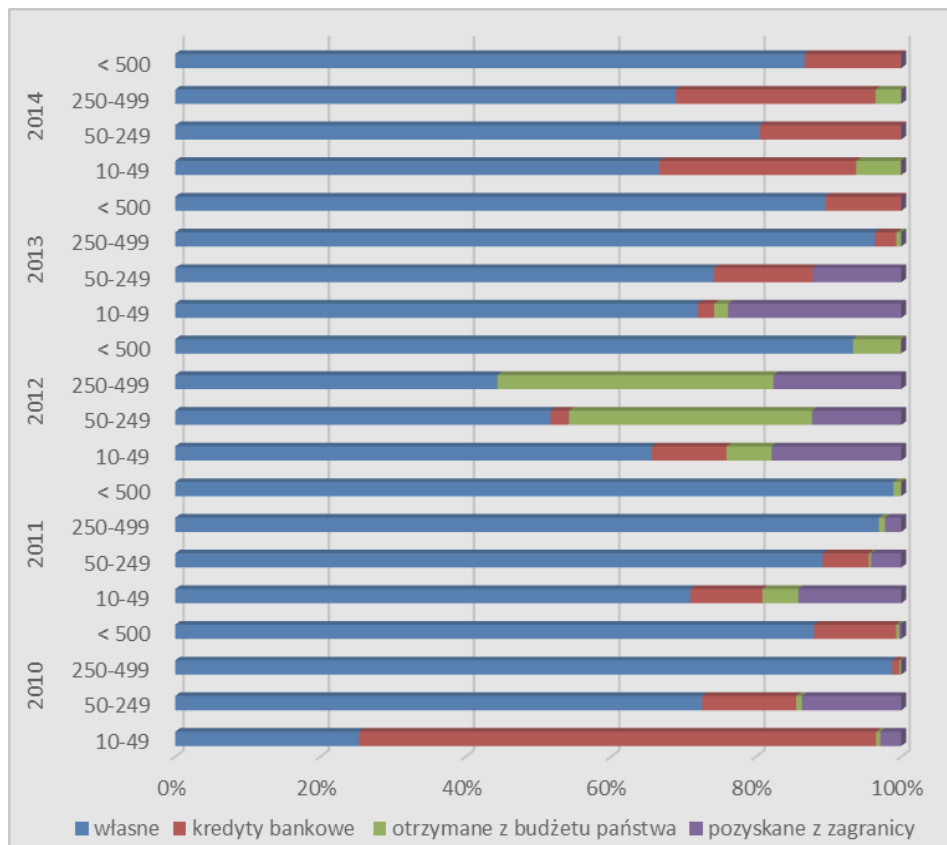

Rysunek 7. Udział poszczególnych źródeł w finansowaniu działalności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych według klas wielkości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największy udział środków własnych w finansowaniu działalności innowacyjnej dotyczył bardzo dużych przedsiębiorstw (zatrudniających powyżej 500 osób), bowiem w całym okresie badawczym wyniósł on od 80% do 82% dla przedsiębiorstw przemysłowych oraz od 85% do 88% dla usługowych. W roku 2010 duże podmioty gospodarcze (zatrudniające od 250 do 499 pracowników) sfinansowały aż w 88% przedsięwzięcia rozwojowe ze środków własnych, natomiast w firmach usługowych poziom ten był jeszcze wyższy, bowiem wyniósł aż 92%. Jednakże już w roku kolejnym ich udział zmalał do średnio 75% w przedsiębiorstwach przemysłowych oraz około 70% w usługowych. Udział środków własnych w podmiotach średniej wielkości systematycznie malał i kształtował się na poziomie od 63% do 51% w pierwszej grupie przedsiębiorstw. Natomiast w przypadku średnich podmiotów gospodarczych z sektora usług udział środków własnych był bardzo zróżnicowany, bowiem latach 2010 i 2013 wynosił około 71%, w roku 2011 stanowiły one aż 88%, a ostatecznie w roku 2014 – 62% ogółu źródeł wykorzystanych podczas realizacji przedsięwzięć innowacyjnych. W roku 2011 udział środków własnych drastycznie zmalał i to zarówno w średnich, jak i dużych przedsiębiorstwach usługowych do poziomu 45% i 43%. Wynikało to z wykorzystania w dużym stopniu środków pochodzących z budżetu państwa, które stanowiły dla podmiotów wskazanych klas wielkości odpowiednio 29% i aż 37%. Niemniej jednak w pozostałych latach udział tego źródła był niewielki i nie przekraczał z reguły 5%, jedynie w roku ostatnim małe przedsiębiorstwa wykorzystały do sfinansowania innowacji środki z dotacji krajowych w 27%, średnie w 15%, a duże w 11%. W małych przedsiębiorstwach, mimo iż podobnie jak w pozostałych środki własne były dominującym źródłem finansowania działalności innowacyjnej, ich udział był już zdecydowanie mniejszy. Wynosił od 37% w roku 2011 i 2014 do 56% w roku 2011 dla przedsiębiorstw przemysłowych. W podmiotach sektora usług ich znaczenie było zdecydowanie większe, jednakże z każdym rokiem malało, bowiem w pierwszym roku objętym badaniem stanowiły one 75%, a w ostatnim już tylko 62%. W małych przedsiębiorstwach istotnym źródłem finansowania były kredyty bankowe oraz środki pochodzące z dotacji unijnych współfinansujących przedsięwzięcia innowacyjne realizowane w celu zwiększenia ich konkurencyjności. W przedsiębiorstwach przemysłowych zatrudniających do 49 pracowników kredyty stanowiły od 9,6% w roku 2013 poprzez 28-29% w latach 2014 i 2011 i aż 33% w pierwszym analizowanym roku. Natomiast w usługowych w trzech pierwszych latach udział kredytów wynosił około 10%, w 2013 zaledwie 2% przy jednoczesnym 70-procentowym udziale środków własnych i 23% środków pozyskanych z zagranicy w formie bezzwrotnej. Z kolei w ostatnim roku objętym badaniem kredyty stanowiły aż 25% środków pozyskanych ze wszystkich źródeł finansowania. Warto zauważyć, że udział kredytów bankowych i środków pozyskanych z zagranicy, głównie z budżetu Unii Europejskiej, w finansowaniu działalności innowacyjnej maleje wraz ze wzrostem rozmiaru przedsiębiorstwa i liczby zatrudnionych w nim osób. W niektórych latach w dużych i bardzo dużych podmiotach gospodarczych nie korzystano w ogóle z tych form finansowania. Udział kredytów w największych przedsiębiorstwach przemysłowych malał z 5% w dwóch pierwszych latach do ostatecznie 3%, zaś w usługowych w 2010 roku wynosił odpo-

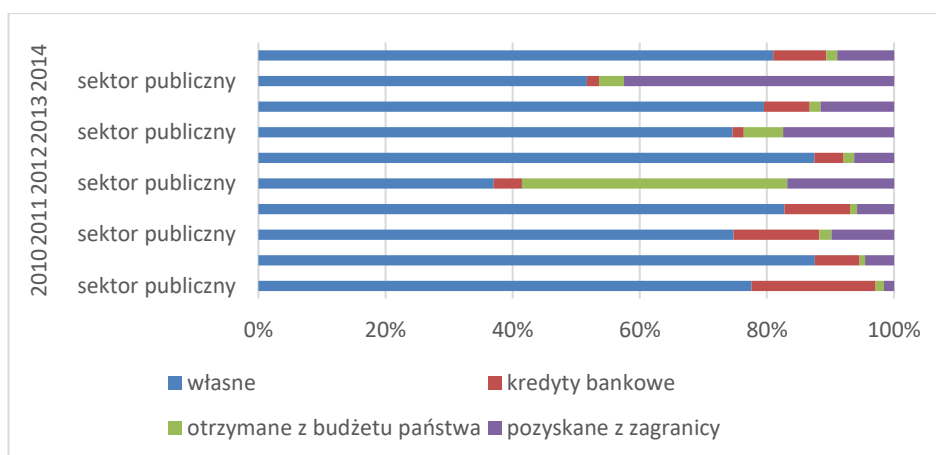
wiednio 11%, a w ostatnim 13%. Z kolei środki pozyskane z zagranicy w latach 2011-2013 w pierwszej grupie przedsiębiorstw dużych stanowiły 7%, w bardzo dużych około 4%, natomiast w roku ostatnim nie wystąpiły wcale. W dużych przedsiębiorstwach usługowych w roku 2012 stanowiły aż 17% wszystkich źródeł finansowania, w bardzo dużych nie przekroczyły 2%, a w dwóch ostatnich latach okresu badawczego podmioty zatrudniające powyżej 250 pracowników w ogóle nie wykazały dotacji jako formy finansowania innowacyjnych przedsięwzięć.

Rysunek 8. Udział poszczególnych źródeł w finansowaniu działalności innowacyjnej przedsiębiorstw sektora usług według klas wielkości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z przedstawionej analizy wynika, że większe podmioty gospodarcze, dysponując większymi zasobami finansowymi, mogą finansować ryzykowne przedsięwzięcia innowacyjne własnymi środkami. Potencjał ekonomiczny maleje jednak wraz z rozmiarem przedsiębiorstwa. Stąd mniejsze jednostki zmuszone są w większym stopniu finansować innowacje ze źródeł zewnętrznych, wśród których istotnym jest niewątpliwie kredyt bankowy oraz środki pochodzące z zagranicy, głównie z budżetu Unii Europejskiej, z którego współfinansowane są liczne przedsięwzięcia o charakterze innowacyjnym.

Rysunek 9. Udział poszczególnych źródeł w finansowaniu działalności innowacyjnej przedsiębiorstw według sektorów własności w Polsce w latach 2010-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Biorąc pod uwagę formę własności, należy zauważyć, że w przedsiębiorstwach publicznych, zarówno przemysłowych, jak i usługowych, dominującym źródłem finansowania innowacji były z reguły środki własne, których udział wynosił od 52% w roku 2014 do 78% w roku 2010. Wyjątkiem był rok 2012, w którym środki otrzymane z budżetu państwa przede wszystkim na sfinansowanie przedsięwzięć innowacyjnych w przedsiębiorstwach usługowych stanowiły aż 42%, co sprawiło, że było to główne źródło finansowania działalności innowacyjnej. W dwóch pierwszych latach okresu badawczego duże znaczenie miały również kredyty bankowe, które stanowiły odpowiednio 20% i 13%. Niemniej jednak w roku 2012 nastąpiło drastyczne zmniejszenie wykorzystania kredytów w finansowaniu nakładów na innowacje, które w dwóch kolejnych latach były zaciągane jedynie przez publiczne przedsiębiorstwa przemysłowe. W okresie tym udział kredytów zmalał do zaledwie 2% przy jednoczesnym wzroście wykorzystania środków finansowych pozyskanych z zagranicy. W roku 2010 udział przede wszystkim dotacji unijnych wynosił tylko 2%, jednakże z każdym kolejnym rokiem wzrastał i ostatecznie w roku 2014 wyniósł aż 42%, dzięki czemu środki z zagranicy stanowiły drugie źródło finansowania działalności innowacyjnej przez podmioty sektora publicznego. Z kolei w przedsiębiorstwach prywatnych widoczne było bardzo wysokie wykorzystanie środków własnych podczas realizacji innowacji, które wynosiło zawsze powyżej 80%, przy czym warto dodać, że udział tego źródła zmalał z 88% w pierwszym do 81% w ostatnim roku objętym analizą, zatem o 7 punktów procentowych. W dwóch ostatnich latach zwiększył się udział środków z budżetu państwa z 5% w roku 2010 najpierw do 12%, a po spadku w 2014 do 9%. Kredyty stanowiły średnio 7% wszystkich źródeł, natomiast zdecydowanie najmniejsze znaczenie w finansowaniu działalności innowacyjnej w przypadku prywatnych podmiotów gospodarczych miały środki budżetowe, które dotyczyły właściwie przedsiębiorstw publicznych.

Podsumowanie

W Polsce poziom nakładów inwestycyjnych w odniesieniu do działalności innowacyjnej nie jest niestety wysoki. Działalność innowacyjna prowadzona jest przede wszystkim przez duże podmioty gospodarcze, co wynika głównie z ich znacznie większych możliwości ekonomicznych w porównaniu z przedsiębiorstwami sektora MŚP. Niemniej jednak zarówno w małych, jak i średnich podmiotach widoczny był istotny wzrost nakładów na działalność innowacyjną. W pierwszej grupie przedsiębiorstw nakłady zwiększyły się niemal dwukrotnie, natomiast w drugiej wzrosły o ponad 50%, biorąc pod uwagę pierwszy i ostatni rok okresu badawczego.

Realizacja przedsięwzięć innowacyjnych wymaga znacznych nakładów kapitałowych, a na zwrot z tego typu inwestycji z reguły należy czekać latami. Ponadto charakteryzuje je bardzo wysokie ryzyko inwestycyjne, co utrudnia dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania, szczególnie dla podmiotów sektora MŚP. Sposób finansowania przedsięwzięć innowacyjnych zależy w dużej mierze od pozycji podmiotu na rynku, jego możliwości rozwojowych, struktury kapitału, dostępu do konkretnego źródła finansowania, a także od poziomu ryzyka towarzyszącego innowacji.

Struktura finansowania działalności innowacyjnej w Polsce w przyjętym okresie badawczym wskazuje, mimo malejącego udziału, znaczącą przewagę finansowania ze środków własnych jednostki gospodarczej. Spada również znaczenie kredytów bankowych jako źródła finansowania nakładów na innowacje, przy jednoczesnym wzroście bezzwrotnego finansowania z zagranicy. Wykorzystanie środków unijnych stymuluje niewątpliwie wzrost nakładów na działalność innowacyjną. Rosnący udział tego źródła związany był z wykorzystaniem funduszy unijnych pozyskanych przede wszystkim w ramach regionalnych programów operacyjnych oraz Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka.

Literatura

1. Duraj J., Papiernik-Wojdera M. (2010), *Przedsiębiorczość i innowacyjność*, Difin, Warszawa.
2. Głodek P., Gołębiowski M. (2006), *Finansowanie innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach. Tom II*, DjaF, Warszawa.
3. GUS (2007-2015), *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I-XII 2005-2014*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
4. GUS (2011-2015), *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010-2014*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
5. GUS (2011a-2015a), *Nauka i technika w latach 2005-2014*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
6. Janasz W., Kozioł-Nadolna K. (2011), *Innowacje w organizacji*, PWE, Warszawa.
7. Kokot-Stępień P. (2015), *Finansowanie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, [w:] Zimny A. (red.), *Wybrane problemy i wyzwania gospodarcze. Ujęcie interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie, Konin.
8. Krawczyk-Sokołowska I. (2014), *Regionalne uwarunkowania innowacyjności przedsiębiorstw*, fragment referatu na IX Kongres Ekonomistów Polskich, „Nowe Życie Gospodarcze”, nr 1-2.
9. Matusiak K.B. (red.) (2011), *Innowacje i transfer technologii – słownik pojęć*, PARP, Warszawa.

10. Nowakowska A. (2011), *Region innowacyjny – procesy innowacji i polityka innowacyjna w rozwoju regionu*, [w:] Nowakowska A., Przygodzki Z., Sokołowicz M. (red.), *Region w gospodarce opartej na wiedzy. Kapitał ludzki, innowacje, korporacje transnarodowe*, Difin, Warszawa.
11. OECD (2005), *Oslo Manual. The Measurement of Scientific and Technological Activities. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data*, OECD, Paris.
12. Ostraszewska Z., Tylec A. (2015), *Reverse Innovation – How it Works*, “International Journal of Business and Management”, Vol. 3, No. 1.
13. Pełka W. (2007), *Finansowe uwarunkowania rozwoju innowacji w Polsce*, [w:] Okoń-Horodyńska E., Zachorowska-Mazurkiewicz A. (red.), *Innowacje w rozwoju gospodarki i przedsiębiorstw. Siły motoryczne i bariery*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa.
14. Pietras P., Głodek P. (2011), *Finansowanie przedsięwzięć innowacyjnych MSP*, PARP, Warszawa.
15. Sosnowska A., Poznańska K., Łobejko S., Brdulak J., Chinowska K. (2003), *Systemy wspierania innowacji i transferu technologii w krajach Unii Europejskiej i w Polsce*, PARP, Warszawa.

FINANCING OF ENTERPRISES INNOVATION ACTIVITY IN POLAND

Abstract: In the current market situation the condition for the development of enterprises is the continuous improvement of the efficiency of their operations and increase in competitiveness based on knowledge and innovation. Business innovation involves the creation of new ideas, research and development, but mainly relies on the implementation of a new or significantly improved product or service, process, a new organizational method in business practices or marketing method. Investing in new products, accompanied by an increased level of risk and an increased demand for capital is one of the main challenges of modern businessman. Ensuring appropriate resources, especially financial ones is an indispensable element for the development of a business unit. The aim of the article is to present the problems concerning the financing of innovative processes and analysis of expenditures and sources of innovation funding in Poland in 2010-2014.

Keywords: innovation, innovative activity, financing innovation